

МЕСЦА ПРАВА НА ЮРЫДЫЧНУЮ ДАПАМОГУ Ў СІСТЭМЕ КАНСТЫТУЦЫЙНЫХ ПРАВОЎ І СВАБОД АСОБЫ

*В.У. Хількевіч
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава*

Пытанні, якія датычацца правоў і свабод, так ці інакш, знаходзяць сваё адлюстраванне ва ўсіх галінах права. Але асаблівае роля ў распрацоўцы палажэнняў аб правах і свабодах належыць канстытуцыйнаму праву. Паняцце, элементы і структура канстытуцыйных правоў даследавана дастаткова добра. Але, з нашага пункту гледжання, недастаткова ясна прапісана сістэма дадзеных правоў. Аб гэтым сведчыць і той факт, што, хоць пытаннямі класіфікацыі канстытуцыйных правоў займаюцца многія вучоныя, у другім раздзеле дзеючай Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь правы падзелены на групы ўмоўна.

Актуальнасць даследавання заключаецца ў тым, што канстытуцыйнае права на юрыдычную дапамогу выкарыстоўваецца для рэалізацыі і абароны іншых правоў і свабод чалавека і грамадзяніна. Ніводнае з замацаваных у Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь правоў не можа эфектыўна ажыццяўляцца без права на атрыманне юрыдычнай дапамогі.

Такім чынам, мэта даследавання складаецца ў вызначэнні месца права на юрыдычную дапамогу ў сістэме канстытуцыйных правоў і свабод асобы.

Матэрыял і метады. Матэрыялам паслужылі дактрынальныя палажэнні, якія датычацца пытанняў забеспячэння правоў і свабод асобы, а таксама погляды вучоных юрыстаў і практыкаў на праблемы рэалізацыі права на юрыдычную дапамогу. У ходзе даследавання выкарыстоўваліся метады параўнальна-прававога і сістэмнага аналізу.

Вынікі і іх абмеркаванні. Генеральная Асамблея ААН 10 снежня 1948 года зацвердзіла дакумент – Усеагульную дэкларацыю правоў чалавека, які аказаў вялікі ўплыў на нацыянальнае заканадаўства многіх краін свету, якія звярнуліся да прававых сродкаў абароны асобы, зацвярджэння ідэй прававой дзяржавы.

Абарона правоў чалавека і грамадзяніна і юрыдычная дапамога становяцца актуальнымі катэгорыямі грамадскіх адносін. Права на юрыдычную дапамогу ў тым ці іншым выглядзе замацавана ў большасці канстытуцый краін свету. У гістарычным плане паказальная акалічнасць, што гэтае права было замацавана яшчэ ў Канстытуцыі ЗША 1787 года, дакладней у VI папраўцы да яе ў 1791 годзе. У сучаснай канстытуцыйнай практыцы права на юрыдычную дапамогу знайшло сваё адлюстраванне ў асноўным у 70-я гады XX стагоддзя, гэта значыць яно адносіцца да канстытуцыйных правоў „трэцяга пакалення, пры тым, што непасрэдна інстытут абароны і адвакатура вядомыя са старажытных часоў.

У апошні час права на юрыдычную дапамогу атрымала адлюстраванне як у Канстытуцыях большасці краін свету, так і ў міжнародных актах. Так, згодна з пунктам "d" пункта 3 артыкула 14 Міжнароднага пакта аб грамадзянскіх і палітычных правах, кожны абвінавачаны ў крымінальным судаводстве мае права абараняць сябе асабіста або праз дапамога абранага ім самім абаронцы [1, с. 89].

На сучасным этапе развіцця канстытуцыйнага права права на юрыдычную дапамогу адносіцца да канстытуцыйных гарантый правоў і свабод чалавека і канстытуцыйных гарантый правасуддзя. Гэтае права прадугледжвае, што кожны, хто мае патрэбу ў юрыдычнай дапамозе, можа атрымаць яе.

Права на юрыдычную дапамогу ў сучасным асэнсаванні значна шырэй, чым права на дапамогу адваката ў крымінальным (або судовым) працэсе. Юрыдычная дапамога можа спатрэбіцца ў любой жыццёвай сітуацыі, часта ніяк не звязанай з су-

довым разборам. Аднак можна дакладна сцвярджаць, што права на юрыдычную дапамогу –гэта, перш за ўсё, права на дапамогу абаронцы (адваката) у крымінальным працэсе з гарантыяй аплаты гэтай дапамогі з бюджэту пры адсутнасці ў падабароннага сродкаў. Не выпадкова, што з усіх відаў юрыдычнай дапамогі толькі дапамога адваката (абаронцы) непасрэдна рэгулюецца канстытуцыйнымі нормаўмі. Права на іншыя віды юрыдычнай дапамогі замацоўваецца на ўзроўні нацыянальнага заканадаўства.

Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь у артыкуле 62 абвясціла, што кожны мае права на юрыдычную дапамогу для ажыццяўлення і абароны правоў і свабод, у тым ліку права карыстацца ў любы момант дапамогай адвакатаў і іншых сваіх прадстаўнікоў у судзе, іншых дзяржаўных органах, органах мясцовага кіравання, на прадпрыемствах, у ва ўстановах, арганізацыях, грамадскіх аб'яднаннях і ў адносінах са службовымі асобамі і грамадзянамі. У выпадках, прадугледжаных законам, юрыдычная дапамога аказваецца за кошт дзяржаўных сродкаў. Працідзеянне аказанню прававой дапамогі ў Рэспубліцы Беларусь забараняецца.

Пры ўсёй значнасці гэтага палажэння само па сабе паняцце юрыдычнай дапамогі ў Асноўным законе Рэспублікі Беларусь адсутнічае. На гэта звярталі ўвагу шэраг даследчыкаў, усведамляючы, што стандарты аказання юрыдычнай дапамогі, адэкватныя для прававой дзяржавы, шмат у чым залежаць ад трактоўкі паняцця і зместу дадзенага тэрміна.

У сістэме права Рэспублікі Беларусь канстытуцыйнае права на юрыдычную дапамогу павінна разглядацца ў адзінстве двух складнікаў: натуральнае неадчужальнае права асобы (права на юрыдычную дапамогу ў суб'ектыўным сэнсе) і норма або сукупнасць норм права, якія замацоўваюць змест дадзенага права (права на юрыдычную дапамогу ў аб'ектыўным сэнсе).

Права на юрыдычную дапамогу ў суб'ектыўным сэнсе ўяўляе сабой устаноўленую законам неад'емную і неадчужальную магчымасць атрымліваць ва ўстаноўленым законам парадку прафесійную дапамогу па пытаннях прававога характару.

Права на юрыдычную дапамогу ў аб'ектыўным сэнсе трэба разглядаць як сукупнасць прававых норм розных галін права, якія замацоўваюць спосабы, умовы і парадак ажыццяўлення суб'ектыўнага права на юрыдычную дапамогу.

Канстытуцыйнае права на юрыдычную дапамогу з'яўляецца дастаткова складаным паняццем, выступаючы не толькі як суб'ектыўнае права, але і як спосаб рэалізацыі і абароны іншых правоў і свабод чалавека і грамадзяніна, якія замацоўваюцца заканадаўствам. Менавіта таму канстытуцыйнае права на юрыдычную дапамогу можна разглядаць як элемент сістэмы забеспячэння правоў і свабод чалавека і грамадзяніна ў Рэспубліцы Беларусь. Такое дваякае разуменне разглядаемага намі права мае на ўвазе асаблівую значнасць яго забеспячэння дзяржавай, паколькі такое забеспячэнне з'яўляецца асновай сістэмы абароны ўсёй сукупнасці правоў і свабод асобы.

Юрыдычную прыроду канстытуцыйнага права кожнага на атрыманне юрыдычнай дапамогі трэба выводзіць з пазітывісцкай дактрыны правоў і свабод. Гэтае права не з'яўляецца натуральным правам чалавека, а ўяўляе сабой пазітыўнае права, якое замацавана ў Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь, як і іншыя асноўныя правы і свабоды чалавека і грамадзяніна. Па класіфікацыі асноўных правоў і свабод права на атрыманне юрыдычнай дапамогі трэба аднесці да юрыдычных правоў –гарантый чалавека і грамадзяніна [2, с. 18].

Права на юрыдычную дапамогу не канфліктуе не з адным канстытуцыйным правам. Больш за тое, поўная рэалізацыя некаторых канстытуцыйных правоў без юрыдычнай дапамогі немагчымая

Заклучэнне. Юрыдычная дапамога і як ідэя, і як прадмет прававога рэгулявання, і як від прафесійнай дзейнасці набывае рэальнае значэнне і сапраўдную сацыяльную каштоўнасць ва ўмовах урачыстасці законнасці і правапарадку, які забяспечваецца прававой дзяржавай.

1. Міжнародны пакт аб грамадзянскіх і палітычных правах // Правы чалавека: міжнародна-прававыя дакументы і практыка іх прымянення: у 4т. Т.1 / склад. А.У.Кузняцова. –Мінск: Амалфея, 2009. –816 с.

2. Чарнякоў І.Г. Аб месцы права на кваліфікаваную юрыдычную дапамогу ў сістэме канстытуцыйных правоў і свабод чалавека і грамадзяніна // Веснік Чалябінскага дзяржаўнага ўніверсітэта. Навуковы часопіс. –Чэлябінск: І. ць ЧэлДУ, 2007, № 7. –С. 12-20

ОСНОВНЫЕ ЭТАПЫ РЕАЛИЗАЦИИ ПРИНЦИПА ВЕРХОВЕНСТВА ЗАКОНА В ПРАВОВОЙ СИСТЕМЕ КИТАЙСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ

В.В. Янч

Витебск, ВГУ имени П.М. Машерова

Реализация принципа верховенства закона с китайскими особенностями неотделима от процессов постепенного, временами противоречивого становления китайской правовой системы. Её развитие характеризуется долгосрочными, извилистыми и особыми характеристиками: от обесценивания верховенства права в период культурной революции до подчеркивания важности верховенства права как фундамента построения среднезажиточного китайского общества.

Актуальность темы исследования обусловлена взаимным влиянием правовых систем в эпоху глобализации и необходимостью изучения зарубежного опыта в процессе построения правового государства.

Целью исследования является анализ особенностей реализации принципа верховенства закона в правовой системе КНР.

Материал и методы. Исследование особенностей реализации принципа верховенства закона в правовой системе КНР потребовало использования таких методов научного познания как исторический, логический, компаративистский, системный анализ и синтез, индукция и дедукция.

Результаты и их обсуждение. С момента основания Китайской Народной Республики в 1949 году началось создание новой государственной и правовой системы под руководством Коммунистической партии Китая. Можно выделить три этапа реализации принципа верховенства закона в развитии правовой системы Китая: первые годы со дня основания Китайской Народной Республики в 1949 году, период «извилистого» развития (1957-1978 гг.) и период восстановления верховенства закона в эпоху реформ и открытости (с 1978 г.).

После основания Китайской Народной Республики Коммунистическая партия Китая трансформировалась из революционной партии в правящую партию и начала масштабную деятельность по построению нового общества. Поскольку Китай являлся страной, которая долгое время находилась под влиянием традиции авторитарного правления, закон зачастую воспринимался китайскими революционерами лишь как вспомогательное средство в государственном управлении, как эффективный инструмент для мобилизации масс и борьбы с врагами. В целом, под влиянием старых традиций китайский народ уважал власть человека и с недоверием относился к верховенству закона. Также нужно иметь ввиду, что недоверие к закону было обусловлено тем, что ранние китайские коммунисты присоединились к революции, чтобы свергнуть старую систему управления и подавления, основанную в том числе и на применении несправедливого закона. У них не было сильного чувства идентификации порядка и справедливости с законом. Поэтому в первые годы основания Китай-